

Маріанна Швардак

(Мукачєво, Україна)

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті з'ясовані роль і завдання інноваційних процесів у сучасній освіті, виявлено існування комплексу проблем та протиріч, які виникають при впровадженні педагогічних інновацій у практику початкової школи.

Ключові слова: *інновація, інноваційні процеси, педагогічна інноватика, інноваційні педагогічні технології, педагог-новатор, проблеми, сучасна освіта, початкова школа.*

In the article the role and tasks of the innovative processes in modern education are revealed, the existence of a complex of the problems and contradictions that arise while implementing pedagogical innovations in the widespread practice of primary school are highlighted.

Key words: *innovation, innovative processes, pedagogical innovation, innovative pedagogical technologies, teacher-innovator, the problems of the modern education, primary school.*

Постановка проблеми. Всередині минулого століття в країнах зарубіжжя забили тривогу: учень не готовий до життя в новому суспільстві. Він не здатний сам учитися, не вміє працювати з інформацією, не цінує освіту, не має інтересу до навчання.

Уникнути вищеназваних проблем, на думку сучасних дослідників, посилено педагогічній інноватиці. Її зміст складають досить широкий спектр методик і технологій, а саме: вальдорфська педагогіка, технологія саморозвивального навчання Г. Селевка, ігрові технології, методика М. Монтесорі, проектні технології, розвивальне навчання, технологія рівневої диференціації М. Гузика, технології проблемного навчання, сугестивні технології, школа «діалогу культур», інтерактивні технології та інші.

За широке впровадження вищеназваних інноваційних педагогічних технологій виступив відомий науковець, перший міністр Міністерства освіти і науки України, І. Зязюн, який зробив висновки про те, що традиційна

система навчання є безособистісною, «бездітною», «безлюдською». У ній «людина... постає... об'єктом, яким можна керувати за допомогою зовнішніх впливів, загальних стандартів і нормативів [8: 4]». Не всі згодні з цією оцінкою. Однак серед основних недоліків традиційної системи навчання всі називають: авторитарний стиль керівництва; домінування пояснювально-ілюстративного типу навчання і репродуктивної діяльності учнів; перевагу фронтальної роботи, обмеженість діалогічного спілкування; породжені цими факторами невміння і небажання дітей учитися; відсутність у них поцінування освіти, самоосвіти, саморозвитку. Отже, освіта потребує інноваційного підходу до навчання та виховання школярів.

Натомість, А. Адамський не розглядав інновацію як панацею від усіх освітніх проблем. Вказував на те, що тільки наївна людина може стверджувати, що інноваційна педагогіка зможе стати універсальною заміною традиційної і вирішити всі проблеми [1]. Наголошував, що ефективність традиційної системи перевірена віками. Однак вчений не заперечував і той факт, що сучасні умови вимагають нових підходів до освіти. Звідси висновок: інноваційні процеси мають базуватися на традиційних, бути у постійному взаємозв'язку, доповнювати один одного. Тільки у такий спосіб можна подолати назрілу кризу в освіті.

Відтак, прагнення оптимізувати навчально-виховний процес школи зумовило вдосконалення уже використовуваних і появу у вітчизняній освіті нових педагогічних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам теорії та практики педагогічної інноватики присвятили власні наукові розробки А. Вербицький, М. Кларин, І. Підласий, М. Поташнік та інші. Дослідники проблем педагогічної інноватики (О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський) намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Інноваційні технології та інноваційна діяльність є предметом дослідження Л. Даниленко, А. Іваницької, С. Калашнікової, О. Пехоти,

О. Пометун, К. Селевка, С. Сисоєвої. Проблемам підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників у контексті інноваційної освітньої діяльності присвячені праці О. Козлової, В. Носкова, О. Попової, Л. Ребух, П. Сікорського, В. Сластьоніна та інших науковців. Питання готовності педагогів до здійснення інноваційної діяльності є ключовим у дослідженнях І. Гавриш, І. Дичківської, Н. Клокар, М. Севастюка та інших.

Мета написання статті – з'ясувати роль інноваційних процесів та виявити проблеми їх реалізації у сучасній початковій школі.

Виклад основного матеріалу. За своїм змістом, формами і методами освіта є змінним феноменом, оскільки гостро реагує на нові цивілізаційні виклики, суспільні реалії, враховує тенденції, перспективи розвитку людства, національного буття народу. Потреба в людях, готових до життя у динамічному соціумі, налаштованих і здатних творити нове у своїй діяльності, покликана до життя і стимулювала інноваційні освітні процеси, які забезпечують стабільність і розвиток соціуму, здатні прискорити процеси оновлення системи освіти в цілому, поєднуючи створення, освоєння та застосування педагогічних нововведень.

Відтак, світова цивілізація, переступивши поріг третього тисячоліття, ставить перед освітніми закладами особливо відповідальні завдання: сформувати молоду людину, спроможну не просто пристосовуватись до складних умов буття, але й творчо, діяльнісно впливати на навколишній світ, розкривати свої потенційні можливості, вільно спілкуватись та самовдосконалюватись. Виконання цих завдань вимагає розробки і впровадження інноваційних педагогічних технологій у навчальний процес.

Враховуючи особливості інноваційної політики високорозвинутих країн світу, їх розуміння розвитку даної науки, в Україні на початку 90-х років ХХ століття взято курс на інноваційний розвиток, який знайшов своє відображення в ряді законодавчих і нормативно-правових документів, таких як: закони України: «Про інноваційну діяльність» [5], «Про пріоритетні

напрями інноваційної діяльності» [7]; у галузі освіти — закони України: «Про освіту» [6], «Про вищу освіту» [4] та інші.

Перехід України в режим інноваційного розвитку суттєво прискорив процеси реформування освіти. У центрі уваги провідних освітянських законів, концепцій, доктрини виступає компетентна, духовна, конкурентоздатна особистість. Інноваційні процеси стають основою нової філософії освіти, що відповідає таким вимогам: урахування особливостей сучасного навчального процесу, його змісту і структури, циклів життєдіяльності учнів, їх здібностей, інтересів і нахилів; спрямування на моделювання освітньо-виховного середовища, його організаційних, методичних і змістових компонентів, зважаючи на типові та індивідуальні відмінності між учнями, форми їх прояву у сфері комунікативних відносин і в пізнавальній діяльності, досвід взаємодії школярів із навколишнім світом; варіативність та особистісно орієнтована спрямованість навчально-виховного процесу, внаслідок чого знання, уміння й навички школярів перетворюються в засіб розвитку їх пізнавальних і особистісних якостей, забезпечують їх здатність бути суб'єктом власного розвитку; забезпечення цілісного психолого-дидактичного проектування навчального процесу в умовах рівневої та профільної диференціації навчання [2: 56].

Однак, на шляху реалізації інновацій в освітньому процесі трапляється чимало перешкод. Найщиріші прагнення педагогів-новаторів щось змінити нерідко розбиваються об сутність самої системи: в її основі психологічні процеси, які покликані формувати людину із заданими властивостями. Чого очікує учень від школи? Задоволення пізнавальних інтересів, можливості самоствердження, самореалізації. На що зорієнтований вчитель? На обов'язкове виконання навчальної програми, яка визначає не тільки однакові мету, зміст, обсяг, а й навіть темп засвоєння інформації та способи її обробки. У масовій школі вчитель вимушений «гнатися» за програмою не зважаючи на те, засвоїли учні навчальний матеріал з даної теми, чи ні. До того ж, не враховується і те, що використання тієї чи іншої педагогічної

технології на уроці (наприклад, проблемне, інтерактивне навчання, технології формування критичного мислення) вимагає, як правило, більшої затрати часу (як визначили американські дослідники – це приблизно на 20% більше). Через брак часу вчитель вимушений реалізувати репродуктивну, а не партнерську освіту. А вона сьогодні не є конкурентно спроможною на ринку праці.

Таким чином, маємо невідповідність психологічних установок, які неминує породжують конфлікт, який вже набув ознак системності та замкнутого кола.

Для того, щоб системно впроваджувати інноваційні технології в навчально-виховний процес початкової школи педагог повинен бути креативною, гнучкою, сприйнятливою до динамічних змін у суспільстві особистістю, бути спроможним застосовувати засвоєні знання й набуті уміння у нестандартних ситуаціях, здатним до саморозвитку. Технологічна грамотність педагога дає йому змогу глибше усвідомити своє істинне покликання, реальніше оцінити потенційні можливості, глянути на педагогічний процес із позицій його кінцевого результату. Як вказував американський професор О. Тоффлер: «Технології завтрашнього дня потребують не мільйонів... людей, готових працювати в унісон на безконечно монотонних роботах, не людей, котрі виконують накази, не зморгнувши оком... а людей, котрі можуть приймати критичні рішення, котрі можуть знаходити свій шлях у новому оточенні, котрі достатньо швидко встановлюють нові стосунки в реальності, що швидко змінюється».

Зрозуміло, що шлях інноваційного професійного розвитку педагога – це поступове, складне і далеко не завжди лінійне сходження від вчителя-дилетанта, самоучки, до справжнього митця, суб'єкта професійної діяльності. Високий рівень розвитку інноваційної культури необхідний педагогу для реалізації глобальних цілей освітнього процесу: навчання, виховання і, особливо, розвитку молодших школярів. Вона виступає важливою характеристикою педагогічної культури вчителя, є одним з невід'ємних

показників його професіоналізму. Тільки постійна, цілеспрямована робота по підвищенню рівня компетенції вчителів – важлива умова інтелектуального життя учнів, необхідна передумова високого наукового рівня викладання [9: 201].

У ході інноваційної діяльності вчителів початкової школи виникають такі проблеми:

- небажання щось змінювати у своєму стилі роботи;
- формальне використання в навчально-виховному процесі інновацій (наприклад, при проведенні відкритого уроку чи заняття);
- педагог-практик не бачить позитивів у використанні на уроках інновацій;
- недостатнє методичне забезпечення щодо практичного використання педагогічних технологій у початковій школі;
- копіювання чужого інноваційного досвіду без адаптації його до даних умов;
- прорахунки при впровадженні педагогічного нововведення в традиційний досвід роботи;
- надмірна перевантаженість педагогів, брак часу.

Аналіз сучасного стану початкової освіти дозволяє говорити про існування цілого комплексу проблем, зумовлених протиріччям між:

- потребою сучасної системи в освітніх інноваційних технологіях і недостатньою розробленістю методів їх впровадження в практику;
- вимогами сучасної освітньої парадигми, спрямованої на підготовку учня, здатного самостійно поповнювати і оновлювати знання, критично і творчо мислити, орієнтацією вчителів на формування в учнів знань і вмінь.

Незважаючи на це, впровадження інноваційних технологій в освітній простір України з кожним роком посилюється і виходить на новий рівень. Освітній процес в Україні має численні перспективи в галузі інноватики, а українські дослідники не припиняють наукових розвідок з цієї галузі з метою

піднести якість вітчизняної освіти на найвищий європейський щабель, який відповідав би передовим стандартам навчально-виховних критеріїв освіти.

Висновки. Інноваційні освітні технології вже прийшли в наш світ. Тому говорити сьогодні потрібно не про те, треба нам це чи ні, а про те, як краще і якісніше пристосуватися до того, що вже стало досягненням нашої освіти.

Перед кожним із нас є два шляхи: жити минулими заслугами, закриваючи очі на кардинальні зміни у світі, прирікаючи своїх учнів (і власних дітей) на життєвий неуспіх, або пробувати щось змінити у своєму ставленні до новітніх освітніх технологій. У контексті нашого дослідження доречно згадати слова відомого науковця І. Підласого: «Можна бездумно тужити за втраченими ідеалами, скаржитись на падіння духовності та вихованості, втрату людяності й моральності, загалом на життя і зовсім незвичну школу, але хід подій вже не повернути. Погрожувати поїздові, що стрімко віддаляється від перону, дозволено лише дітям [10: 12]».

ЛІТЕРАТУРА

- Адамский А.И. Становление образовательной деятельности / А.И. Адамский // Доклад на VIII Всеукраинской конференции «Педагогика развития» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.school.edu.ru>; <http://www.cjc.ru>.
- Даниленко Л.І. Менеджмент інновацій в освіті / Л.І.Даниленко. – К.: Шкільний світ, 2007. – 120 с.
- Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М.Дичківська. – 2-ге вид., доповн. – К. : Академвидав, 2012. – 352 с.
- Закон України «Про вищу освіту» / Верховна Рада України; Комітет з питань освіти і науки // Законодавчі акти з питань освіти: офіц. вид. – К.: Парламентське вид-во, 2004. – С. 168-221.
- Закон України «Про інноваційну діяльність» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15.
- Закон України «Про освіту» / Верховна Рада України; Комітет з питань освіти і науки // Законодавчі акти з питань освіти: офіц. вид. – К.: Парламентське вид-во, 2004. – С. 21-52.

- Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (№ 433-IV від 16 січня 2003 р.) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=433-15.
- Зязюн І.А. Освітні технології у вимірах педагогічної рефлексії / І.А.Зязюн // Світло. – 1996. – №1. – С.4-9.
- Паламарчук В.Ф. Першооснови педагогічної інноватики / В.Ф.Паламарчук. – К.: Освіта України, 2005. – Т. 2. – 504 с.
- Підласий Г. П. Учитель і комп'ютер / Г.П.Підласий. – К. : Т-во «Знання», 1988. – 48 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Швардак Маріанна Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти Мукачівського державного університету.